

KOMMUNAL- OG MODERNISERINGSDEPARTEMENTET
Postboks 8112 DEP
0032 OSLO

Dato: 22.03.2021
Dok.nr: 20/27235-13
Deres ref:
Saksbehandler: Ann-Christin
r: Hansen Ese

Høringssvar Troms og Finnmark fylkeskommune. NOU 2020/15 - Det handler om Norge

Troms og Finnmark er en svært mangfoldig region. Vi har flest distriktskommuner, vi har store avstander, vi er en stor grenseregion, og vi er rik på naturressurser. For Troms og Finnmark fylkeskommune (heretter TFFK) er det svært viktig og positivt at regjeringen nå velger å fokusere på demografi- og distriktsutfordringer. Skal Troms og Finnmark på sikt kunne utnytte mangfoldet i regionen er det av avgjørende betydning at framtidens distriktspolitikk inneholder tiltak, satsinger og program som treffer i forhold til våre største utfordringer, samtidig som den muliggjør utnyttelse av mangfoldet regionen byr på.

Demografiutvalget oppfordrer høringsinstanser til å spille inn forslag til andre tiltak som ikke er inkludert i utredningen, og ønsker på den måten at høringsrunden skal bidra til en virkemiddeldugnad for framtidig distriktspolitikk.

I det følgende beskrives TFFK sine forslag til tiltak og satsinger, og fylkeskommunen ønsker med dette å bidra til en virkemiddeldugnad. TFFK baserer sine forslag med bakgrunn i forelagt NOU, samt demografisk status i eget fylke.

TFFK vil særlig løfte frem tiltak og satsinger under følgende tema: distriktspolitikk og bruk av virkemidler, infrastruktur og arbeidsmarked, innovasjon i offentlig sektor, planlegging, boligutfordringer i distriktskommuner og kompetanse og utdanning.

[Distriktspolitikk og bruk av tilskudd som virkemiddel](#)

[Tilskuddsmidler og næringsutvikling](#)

De generelle tilskuddsmidlene til fylkeskommunen som kan anvendes i skjæringsfeltet mellom næring, kompetanse, inkludering og integrering utgjør et for lite omfang. De virkemidlene som kan tilrettelegge for tiltak som sikrer at tilbud og etterspørsel etter kompetanse til næringslivet koordineres, at riktig etter- og videreutdanningstilbud utvikles for innbyggere i distriktene, og til prosjekter som kan sørge for at en større andel av befolkningen tar del i arbeidslivet er betydelig redusert. Reduksjon har betydning for fylkeskommunens rolle som samfunnsutvikler og forvalter av distriktspolitikken. Stedsbasert tilnærming til regional utvikling er en forutsetning for en strategisk innretting av virkemidler.

TFFK har i dag fokus på utfordringer i distriktene gjennom omstillingskommuner, og veiledningspiloten i 5 kommuner som sliter med nedgang i sysselsetting og demografi. Veiledningspiloten er et nytt konsept i samarbeid med kommuner, Distriktssenteret og fylkeskommunen. Det er følgeforskning på piloten. Dette er et av mange eksempler på hva fylkeskommunen gjør, for å motvirke de negative demografiske effektene utvalget viser til. Dette konseptet kan rulles ut til flere kommuner etter hvert. Suksesskriteriet er virkemidler sammen med kompetanse i prosjektene for å skape aktivitet og effekter. Et konkret tiltak er å øke de generelle tilskuddsmidlene til fylkeskommunen.

Den ekstraordinære rammen til kommunalt næringsfond fra KMD til kommunene i 2020, som en følge næringseffektene av covid-19, ble godt mottatt av kommunene og næringsliv. Fylkeskommunen ble oppdragsgiver på midlene og måtte prioritere ut fra hvor hardt næringslivet var rammet. Det meldes fra kommunene om høy prosjektaktivitet hos lokalt næringsliv. Og det har vært mange søknader til ordningen som trolig skyldes både effekten av covid-19, men også at næringslivet i kommunene mangler prosjektmidler. Reduksjon av de generelle virkemidlene over 13.50 rammen til fylkeskommunene, har ført til at TFFK ikke lenger har mulighet til å tildele kommunale næringsfond. Den ekstraordinære tildelingen har vist at det gir effekter når man stimulere næringslivet i kommuner. En rammetildeling hvor fylkeskommunen med sin kjennskap til lokale forhold og utfordringer gjør en prioritering, bør bli en fast ordning.

Forslag til flere tiltak:

- Revisjon av konsesjonsregelverket i landbruket med tanke på ny-rekruttering og overdragelse av landbrukseiendommer/bruk i drift. Etablering av stimuleringsvirkemidler for å opprettholde bruk i drift, samt stimulere til ny-rekruttering. Revidere lover og regelverk som bidrar til at landbruksarealer sikres videre drift.
- Fiskeri – sikre økonomisk bærekraft og unges rekruttering til yrket.
- Vi skal legge til rette for videre vekst i havbruksnæringen innenfor bærekraftige rammer. Gode sjølokaliteter er nødvendig for havbruksnæringen og det trengs landareal for settefiskproduksjon. Havbruksnæringen har hatt en svært positiv utvikling de siste 20 årene, og har bidratt til å utvikle det næringsmessige fundamentet og gitt viktige bidrag til verdiskapingen i Troms og Finnmark. Tildeling av nye konsesjoner må gi grunnlag for utvikling av varige arbeidsplasser og lokale ringvirkninger. Det er avgjørende å sikre næringen forutsigbare vilkår. Havbruksnæringen må videreutvikles innenfor miljømessig forsvarlige og bærekraftige rammer. TFFK vil trekke frem Havbruksfondet som et positivt virkemiddel for næringsutvikling i regionen. Samtidig sikrer fondet at det gis lokale ringvirkninger av bruk av arealer i kommuner. Dette gir økt legitimitet til havbruksnæringen som en viktig fremtidsnæring.
- Støtte til mottaksanlegg for fjordfiske må opprettholdes og forbedres.
- Troms og Finnmark fylkeskommune mener at Nord-Norge har en rekke naturressurser som kan utnyttes for å skape arbeidsplasser og bolyst i regionen. En viktig næring for fremtiden er mineralnæringen. TFFK viser til «Mineralstrategi for Nord-Norge» som er vedtatt av de tidligere tre nordligste fylkeskommunene. Det bør settes i gang et arbeid for å kartlegge aktuelle prosjekter for denne typen næringsaktivitet, samt vurdere hvordan disse kan bidra til lokale og regionale ringvirkninger.
- Utvikle en egen statlig næringsstrategi for kommuner med befolkningsnedgang inkl. tilhørende virkemidler.
- Tiltak rettet mot å «få enda flere i arbeid» – hvordan utnytte alle ressurser og «rest-arbeidskapasitet»?

- Etablering av forsøksordning hvor det tilrettelegges i kommunal regi kostnadsfrie «mini/mikro-næringshage» kontorplasser for grundere/produktutviklere lokalt.

Andre virkemidler

Fylkeskommunens rolle som regional samfunnsutvikler må styrkes, og statens tjenesteproduksjon bør desentraliseres.

Tiltakssonen i Finnmark og Nord-Troms er et veldig potent virkemiddel som gjennom fritak for arbeidsgiveravgift stimulerer til bedriftsetableringer, utvidelse av eksisterende bedrifter og økt sysselsetting. Virkemidlet med tiltakssone har bidratt til at den negative demografiske utviklingen i distriktskommuner i denne geografien ikke ser enda verre ut. Det understrekes her at det fortsatt er svært viktig å opprettholde tiltakssonen og differensiert arbeidsgiveravgift som virkemiddel og del av distriktpolitikken.

Troms og Finnmark har tidligere spilt inn utfordringer knyttet til distriktsindeksen. Utfordringen er endring i indikatorer for befolkningstetthet og reisetid til Oslo, som er tatt ut fra indeksen. Dette fører til at ca. 30 av kommunene i Troms og Finnmark framstår som de har mindre distriktsutfordringer enn ved tidligere indeks. Om lag 10 kommuner framstår som de har større utfordringer. Dette er uheldig da argumentasjonsgrunnlaget tilknyttet ulike økonomiske virkemidler endres. Den nye utregningen vil, der den benyttes, kunne ha negativ effekt for distriktskommune i nord. For eksempel i det kommunale inntektssystemet, og potensielt også ved ulike virkemidler som differensiert arbeidsgiveravgift, investeringsstøtte og 13.50-midler. Dette kan få betydning for tjenestetilbudet til folk i Troms og Finnmark. Viktigheten av likeverdige tjenester og behovet for regionalt utviklingsarbeid vil øke fremover. Det er viktig at fylkeskommunen blir hørt når inntektssystemutvalget leverer sin høring.

Kompensasjonsordning for differensiert arbeidsgiveravgift

Juridisk seniorrådgiver Stig Eidissen slår i sin doktorgradsavhandling ved Norges Arktiske Universitet (UiT) fast at Tromsø og Bodø har for høy arbeidsgiveravgift, og at denne bør ligge på samme nivå som omlandet. En reduksjon i første omgang fra 7,9 prosent til 5,1 prosent, lik det sone VI har i dag, ville vært et konkret tiltak for å styrke Tromsø og Bodø sin rolle som motor for regionen. Alternativt å kompensere næringslivet i Tromsø og regionen med en kompensasjon tilsvarende denne differansen. Tromsø og Bodø har klare avstandsulemper sammenlignet med mange andre byer i Norge og her vil redusert arbeidsgiveravgift kunne utligne denne markedsimperfeksjonen. TFFK mener at byer på lavere sentralitetsnivå har en særlig viktig rolle som regional motor og skaper synergier for omkringliggende distriktskommuner. En reduksjon i arbeidsgiveravgift, alternativt en kompensasjon for differansen, vil være med på å stimulere lokalt næringsliv til vekst og utligne forskjeller med byer lengre sør. Fylkeskommunen foreslår at det vurderes hvorvidt et slikt tiltak kunne virke positivt inn også på distriktskommuner.

Distriktskommuner i nordområdene

Distriktskommuner i Troms og Finnmark inngår også i en nordlig og internasjonal kontekst. Vi grenser til Sverige, Finland og Russland og vi er en del av det sirkumpolare området der også Canada og USA inngår. Troms og Finnmark utgjør hjertet i de norske nordområdene. Vi har derfor et særlig ansvar for å bidra til en positiv og trygg utvikling i vår del av verden. Regionen har tidlig fått en forståelse av at oppmerksomhet rundt arktiske spørsmål, Barentsregionen og Nordkalotten vil øke som følge av

klimaendringer og ressurspotensialet som finnes her. Fylkeskommunen har en viktig rolle og ansvar for å balansere forholdet mellom vekst, utvikling og bærekraft i nord. Det nyanserte bildet av det norske Arktis som en levende og framtidsrettet region bestående av mennesker, moderne infrastruktur, forskning og næringsutvikling - må fremheves. Troms og Finnmark skal stå i en særstilling i utformingen av nordområdepolitikken og forholdet til Russland. Regionen må leve med og håndtere konsekvensene av politikken som føres i egne nærområder, enten den utformes lokalt, regionalt eller nasjonalt. Bosetting og aktivitet i nord er viktig for Norges geopolitiske og sikkerhetspolitiske posisjon i Arktis. I tillegg er vi det området i verden som har det desidert største innslaget av samisk og kvensk befolkning. I sum ligger det muligheter for læring, samarbeid og utvikling som i aller høyeste grad berører distriktskommuner. Dette bildet fordrer at det er noen ressurser som stilles til rådighet, også økonomisk. Avfolkede regioner svekker nasjonal suverenitetshevdelse, og det er ekstra kritisk at den demografiske utviklingen er nedadgående i den regionen som er Norges viktigste sikkerhets- og utenrikspolitiske satsingsområde. Det er av nasjonal interesse at denne utviklingen motvirkes.

Motorferdselloven må endres og oppdateres på de premisser som gir mulighet for utmarkshøsting i nord. Motorferdselloven er til hinder for utøvelse av utmarkshøsting, og muligheter for å kunne ta i bruk moderne hjelpemidler. Utmarkshøsting og utmarksnæring er i ferd med å dø ut, til tross for at mange har et stort behov og ønsker om fortsatt å bruke utmarka. Dette gir tap av lite bær og fisk, identitet og tilhørighet. Høsting av utmark, er for flere, en av hovedgrunnen til bosetting i nord. Kjøretøyene har gjennomgått en rivende utvikling siden motorferdselloven kom, og med digitalisering er overvåkning og kunnskap rundt naturskader enklere enn noen gang. Motorferdselloven har aldri gjennomgått en helhetlig revidering, og vår regions befolkning inkludert samer og kvener, har ikke fått mulighet til å påvirke utformingen av et lovverk som i aller høyeste grad angår vår kultur og levemåte. Utmarksbrukere må gis likeverdige muligheter til å høste av naturen, og skape viktige arbeidsplasser basert på generasjoner samekultur. Det er viktig å få en helhetlig revidering av motorferdselloven, der nordmenn, samer, kveners bærekraftige bruk av utmarka blir hensyntatt, og revideres slik at man bidrar til bolyst og sikrer at vår kultur bevares og videreutvikles.

TFFK har tidligere spilt inn tiltak i arbeidet med Regjeringens Nordområdemelding, disse gjøre seg også gjeldene i forhold til utforming av distriktpolitikken; mellom annet må grensehindringer bygges ned, og innsatsen for å tilrettelegge for grenseoverskridende samarbeid må styrkes, og det må fortsatt rettes inn virkemidler mot våre kunnskaps - forsknings- og utdanningsinstitusjoner i nord, samtidig som vi videreutvikler den infrastrukturen som er rette inn mot innvasjon og nyskaping i næringslivet.

Dersom bolyst skal tas på alvor må kommuner og regioner få muligheten til å satse på sine særegenheter gjennom stedsutvikling og kulturliv ute i lokalsamfunnene. Det må legges til rette for utvikling av møteplasser i lokalsamfunn i distriktene. Rammene for samisk og kvensk språk og kultur må sikres. Satsing på samisk og kvensk språk og kultur må ivaretas og styrkes gjennom reelle midler til kommunene.

Infrastruktur og arbeidsmarked

For kommunene i nord, vil en større rammetildeling til samferdsel, være svært viktig på grunn av store avstander og lite fungerende arbeidsmarkeder. Å korte ned avstander og senke priser vil eksempelvis gjennom større infrastrukturprosjekter kunne bidra til større og mer velfungerende arbeidsmarked, kortere reisetid etc. Distriktskommuner i nord

har helt egne utfordringer hva gjelder avstand og topografi, dette gjør seg særlig gjeldende i form av rasutsatte reisestrekninger, stengte fjelloverganger, fergestrekning og kansellerte og redusert tilbud på flyvninger. Covid-19 har gjort det særlig utfordrende i forhold til tilgang på flyruter og priser. Kostbare flybilletter gjør det vanskelig å gi et godt flytilbud i landsdelen, og da spesielt på kortbanenettet. Permanent fjerning av flypassasjeravgiften vil være et godt virkemiddel for å kunne gi et bedre flytilbud enn det vi har i dag.

Etterslep er mer enn dårlig asfalt. Det er også manglende skredsikring, dårlige tunneler, bruer og stikkrenner. Etterslepet på de 4500 km fylkesveg vi har i Troms og Finnmark er på over 9 milliarder og det er derfor viktig å få gjennomslag for at staten tar et betydelig økonomisk ansvar gjennom et nasjonalt etterslepsprogram. Nevnte problemstillinger har direkte innvirkning på distriktskommunene. Store infrastrukturprosjekt i tillegg til problemstillinger ovenfor, også gir store ringvirkninger for lokalt næringsliv og samfunnsliv. I krise og nedgangskonjukturer, som følge av for eksempel Covid-19 blir det ekstra viktig fra statlig hold å initiere forstudier til og større infrastrukturprosjekt som fjerner flaskehalser og hindringer, og skaper ringvirkninger.

God markedstilgang til varene som produseres i Troms og Finnmark er helt avgjørende for vårt næringsliv, og TFFK vil spesielt understreke viktigheten av EØS-avtalen for arbeidsplasser i hele vår region. Denne avtalen er spesielt viktig for Nord-Norge som følge av den store eksporten av fisk fra vår landsdel.

Nord-Norgebanen og jernbane Rovaniemi-Kirkenes må realiseres. Nord-Norgebanen og en nordlig jernbane mellom isfrie havner i Kirkenes og jernbanenettet til Europa vil være miljøvennlig og skape store ringvirkninger for Øst-Finnmark. Disse to jernbanestrekningene vil knytte landsdelen til det europeiske jernbanenettet, og i tillegg gi tilgang til den transibirske jernbane. Fiskeriene og havbruksnæringen får fraktet sine varer raskt, rimelig og miljøvennlig på bane til Europa, Russland og Asia. Industri og innbyggere i regionen, samt også Nord-Finland får også helt nye, mer miljøvennlige og rimeligere transportmuligheter for varer, gods og mennesker. For at miljøgevinsten skal være reell, og for at jernbanen skal gi gode ringvirkninger for lokalsamfunn og næringsutvikling, må utbygging være godt utredet. Det forutsetter at trasévalg tar hensyn til både miljø, natur og eksisterende, sårbare næringer som reindriften. Både Nord-Norgebanene og jernbane mellom Kirkenes og Rovaniemi vil bety en ny verden for samfunnsutviklingen og transport til og fra vår region. Viktige ressurser og områder vil da kunne utnyttes bedre enn i dag, og bidra til vekst og utvikling.

I dagens samfunn der innbyggere, lokalsamfunn og næringsliv er avhengig av å kunne ta i bruk stadig flere digitale løsninger, er det avgjørende for en positiv samfunnsutvikling at den digitale infrastrukturen er utbygd i hele landet med god nok kapasitet. Det gjelder så vel bredbånd som telefoni. En utbygging av 5G-nett i Norge må innebære en utbygging som gir tilgjengelighet for alle i hele landet. God infrastruktur er grunnleggende viktig for bosetting og utvikling av vårt næringsliv. Sikker strømforsyning i hele fylket må prioriteres og fremskyndes, og 420 kv linje til Øst-Finnmark må bygges så raskt som mulig. TFFK har over lengre tid satset på utbygging av fiber for å utvikle næringsliv, samt ivareta samfunnskritiske funksjoner gjennom redundans i nett. Tilgjengeliggjøring av fiber er ikke en løsning alene, men man må også heve brukerferdigheter slik at fremtidige eldre generasjoner kan nyttiggjøre seg av digitale tjenester, eksempelvis e-helsetjenester, varehandel etc. Erfaringer fra covid-19 og tilgjengeliggjøring av digitale tjenester er et godt utgangspunkt for

en nasjonal kampanje. TFFK foreslår en nasjonal innsats/kampanje for å heve kompetanse for eldre og andre i forhold til teknologi og digitalisering.

Flere tiltak:

- Vintervedlikeholdet i nord gjør at den nordligste landsdelen har særlig utfordringer knyttet til vintervedlikehold og skredproblematikk, dette må særlig imøtekommes fra statlig hold
- Der forholdene er for små for offentlige kommunikasjonsstilbud bør dette løses med alternative måter lik flexiordningen for taxi i Hammerfest.
- Utbygging av infrastruktur må legge igjen noe i lokalsamfunn og region. Det bør være spesifiserte krav til det skal brukes regionale og lokale utbyggere ved offentlige bygg, anlegg og vei-prosjekter, der det er mulig, slik at investeringer legger igjen verdier lokalt.

Innovasjon i offentlig sektor

Det er mye å gå på når det gjelder å skreddersy en innovasjonsinfrastruktur for offentlig sektor, med mange små enheter og som på mange områder har andre behov for bistand enn de en privat grunder står overfor. Vi trenger innovasjonsnettverk og arenaer for å diskutere innovasjon i offentlig sektor.

TFFK mener at vi i tillegg til innovasjonsnettverk også må utvikle en regional innovasjonslab for offentlig sektor. Det bør utvikles en pilot, som både hensyn tar de særlige utfordringer vi står overfor lengst nord og som samtidig utnytter de muligheter et nært grenseregionalt og sirkumpolart samarbeid gir, og som også har det nødvendige urfolksperspektiv. Enn slik pilot vil ha behov for statlig hjelp til utvikling og iverksetting, og må bygge på regionalt og nasjonalt samarbeid. Får vi det til, så har vi klart å skape noe nytt, som er nyttig for oss lengst nord og som vi kan nyttiggjøre oss i utviklingen av vår region og dermed bidra til økt effektivisering og verdiskapning for landsdelen og nasjonen.

Distriktskommunene i nord har særlig utfordringer hva gjelder innovasjon i offentlig sektor. For å møte fremtidens utfordringer og sikre optimale tjenester til brukerne, vil det være vesentlig at det regionale nivå kan tilrettelegge for innovasjonsarbeid i kommuner med manglende ressurser, samt sikre overføring, lærings og samarbeid mellom kommuner. Her mener fylkeskommunen at de interkommunale politiske rådene bør spille en viktig rolle, og at det legges til rette for øremerkede satsinger og piloter.

Innovasjon og helse

Tall fra Folkehelseinstituttet viser at menn i Hasvik kommune har 9 år kortere forventet levealder sammenlignet med menn i Oslo. For kvinner i Nordkapp er forventet levealder 5 år kortere sammenlignet med gjennomsnittet i Norge. Helseatlas viser at forbruket av polikliniske helsetjenester (2011-2014) i Oslo var 4 besøk pr 100 000 innbygger. For befolkningen i Troms og Finnmark var det 2,5 besøk pr 100 000 innbygger. Statistikken viser dessverre at det er store forskjeller på forbruk avhengig av bosted og avstand til sykehus. Teknologiske løsninger muliggjør videoløsninger som et alternativ til fysisk oppmøte på sykehus og løftes fram i meldingen som et tiltak for kompetansedeling mellom spesialisthelsetjenesten og kommunehelsetjenesten og for å redusere reisetid for pasientene. Dette er tiltak som kan bidra til å gi befolkningen i vår region enklere tilgang til spesialisthelsetjenester, men vil samtidig øke kravet til bruk av ressurser i kommunehelsetjenesten. Helsetjenestene i kommunen er ikke innsatsstyrt. Finansiering av pasientenes helsetjenester må videreutvikles slik at den kommunale innsatsen som er nødvendig ved video- og telefonkonsultasjoner med spesialisthelsetjenesten kompenseres. Dette må sees i sammenheng med nevnte forslag om en nasjonal kampanje for kompetanseheving for eldre og andre brukere, slik at man er i stand til å ta i bruk digitale e-helseverktøy.

I Troms og Finnmark svarer 13,1 % av innbyggerne i Folkehelseundersøkelsen at de er plaget at et høyt nivå av psykiske plager. Å sikre gode tilbud for en bedre psykisk helse også for innbyggere bosatt i distriktet blir en viktig oppgave fremover. TFFK vil særlig peke på behovet for gode lavterskeltilbud som er lett tilgjengelige, og at man har god nok kapasitet i spesialisthelsetjenesten som skal behandle de med større utfordringer. Det offentlige må sikre at færre faller mellom disse to kategoriene og opplever å ikke få den hjelpen de trenger.

Planlegging

For å bøte på mangelen på plankompetanse, særlig i kommunene, ble det opplyst i Distriktsmeldingen at Kommunal og moderniseringsdepartementet, Helse- og Omsorgsdepartementet, Landbruks- og Matdepartementet, Klima og Miljødepartementet, Forum for kommunal planlegging og Forum for utdanning i samfunnsplanlegging og KS samarbeider om enkelte satsinger på økt utdanning og videreutdanning innenfor planleggingsfaget. Dette er bra, men TFFK mener at man i tillegg bør tilrettelegge for en ordning der staten inngår med driftsmidler til interkommunale plankontorer. Dette vil kunne bidra til at distriktskommunene sammen kan bygge opp et planfaglig miljø og på sikt bidra til at en kan løse de planfaglige utfordringene i kommunene. Et konkret forslag til tiltak er statlig finansiering og kompetanseheving i en slik ordning.

Boligutfordringer i distriktene

Det er ikke bare arbeidsplasser i distriktene som er en utfordring for å tiltrekke seg tilflyttere i distriktskommuner. Ledige og tilpassede boliger til de som er på utkikk etter jobb eller har fått seg en jobb er også en flaskehals for kommunene. Ofte blir ledige boliger solgt som fritidsboliger, og det mangler ofte både boliger til eie og leieformål. Det å ha utleieenheter er viktig i tilfeller som krever fleksible løsninger som engasjement, sesongarbeid osv. Forslaget i høringen om skattelette på utleie, også utvidet til å gjelde skattelette på det å eie bolig i distriktskommuner, er tiltak som burde utredes nærmere. TFFK mener at dersom det skal gid skattefritak på utleieboliger, må dette gjelde i kommuner der det ikke er et større utleiemarked. I tillegg bør det lages flere prosjekter gjennom Husbanken på virkemiddelordninger som kan bistå distriktskommuner i å lage modeller som kan bøte på denne utfordringen.

TFFK mener at Husbanken må ha en mer sentral og synlig rolle som distriktpolitisk aktør, for å sikre flere virkemidler opp mot brukere, tilpasning av boliger, lån etc. Husbanken har en særlig viktig rolle til å bistå distriktskommuner på generiske problemstillinger som manglende bolig, ulike boligformer og boligbehov. Herunder også vurdere egne rammetildelinger til kommuner med særlig kostnadskrevende brukere.

Staten må motivere til omfattende privat innsats for å gjenvinne boligverdier og tilrettelegge for boligetablering i distriktskommuner. Blant tiltakene bør følgende inngå:

- Styrking av Husbankens lånerammer for boligbygging i distriktene
- Momsfritak for rehabilitering/utvidelser og nybygg for boliger i distriktskommuner, om er i bruk til boligformål
- Innføring av en ordning med skattefradrag for tap på boliginvesteringer i distriktene, som et sikkerhetsnett i smale og sårbare markeder som begrenser forbrukernes risiko ved boligetablering. Eksempelvis dersom en hjørnesteinsbedrift opphører og arbeidsplasser forsvinner. Et av de viktigste tiltakene for økt bosetting i nord er at fangst og videreforedling av fiskeressursene blir reetablert i lokalsamfunnene langs kysten.

- Forsvarets befal som tjenestegjør i landsdelen, bør oppfordres til å bosette seg i regionen
- Opprette bygdefond for bygdevekstavtaler
- Skattefradrag for merkostnader til kost og losji for pendlerbolig må styrkes. Mange som bor i distriktene pendler til arbeidssted bl.a. på grunn av manglende arbeidsplasser på bosted. Maksregelen på 24 måneder for pendlerfradrag for kost og losji må fjernes. Pendlerbolig med kokemuligheter må godkjennes som pendlerbolig.
- Legge til rette for at familier med mange barn kan ha mulighet til å etableres seg. Særlig på bygda er behovet for egen vil helt nødvendig. Det bør derfor vurderes en ordning der man ser på avgiftskutt av biler som er beregnet til mer enn 5 personer.

Kompetanse og utdanning

Fremtidens arbeidsliv i Troms og Finnmark vil kreve høyere omstillingsevne, flere med relevant utdanning og flere fagarbeidere. Ungdommen i Troms og Finnmark skal rustes best mulig for fremtidens arbeidsliv. Opplæringstilbudet i videregående opplæring skal være av høy kvalitet, i egnede lokaler med gode digitale løsninger. Det er viktig at utdanningsinstitusjonene er kjent med næringslivets og samfunnets behov for utvikling av rett og anvendbar kompetanse, og at de bidrar til utvikling av et offensivt og nyskapende næringsliv, basert på regionens fortrinn. Utdanning, veiledning og forskning som tilpasses disse behovene vil være sentrale betingelser for den samfunnsutviklingen landsdelen står overfor. Også disse aktørene må spille viktige roller i utforming av kompetanse- og næringspiloter. Et konkret forslag kan her være etablere program og virkemidler for lærlingeplasser også i distriktene, slik at ungdom kan bo hjemme fram til fast arbeid.

TFFK understreker det store behovet for fagkompetanse som næringslivet i regionen etterspør, og mener at fagskolene må få en viktigere rolle for å fylle dette behovet. TFFK ber derfor om at det utarbeides en nasjonal strategi for fagskolene, og at fylkeskommunene får styrket sine rammer for å gjøre fagskoletilbudet mer relevant og synlig for flere.

Utenlandsk arbeidsinnvandring utgjør en stor befolkningsgruppe i mange distriktskommuner for eksempel innenfor fiskeindustrien, reiseliv og bygg- og anlegg. En positiv befolkningsutvikling ifølge SSB sine befolkningsframskrivninger tilsier at vi trenger flere innvandrere i 2040 enn det vi har i dag. Utenlandske arbeidsinnvandrere møter utfordringer knyttet til språk, kultur, bolig og integrering m. flere. I følge Imdi reiser opp mot 40 % hjem i løpet av de 4 første årene. Det er avdekket at det er begrenset med tilbud til denne gruppen og det er behov for å utvikle og tilrettelegge for tiltak som sikrer at flere blir værende, lengst mulig eller velger å bosette seg her, samt at de som velger å reise hjem reiser hjem som gode ambassadører. Som distriktsutvalget fremhever er det behov for å legge til rette for å skape et godt samfunn for de som bor i distriktene. Da må de tiltak som utvikles også rette seg mot denne gruppen av innbyggere særlige behov. Her er samarbeid mellom offentlig sektor, privat næringsliv og de regionale partnerskapene viktige aktører. Fylkeskommuner og kommuner er sentrale aktører, som kan spille nøkkelroller i dette arbeidet.

TFFK mener at tiltaket med nedskriving av studielån i tiltakssonen, i et forsøk kunne vært prøvd i flere distriktskommuner, slik utredning viser til. Dette vil stimulere til økt utdanning blant innbyggerne, og kunne tiltrekke seg innbyggere utenfra. Et alternativ er å gi alle med helse- og omsorgsutdanning i distriktskommuner nedskriving av studielån. Dette vil stimulere til økt utdanning innenfor helse og omsorgssektoren som blant de som bor i distriktene, eller som flytter til distriktene og vil også være et konkret grep for å sikre seg flere hender til å bidra når den økte forsørgelsesbyrden slår inn for fullt.

Finansieringssystemet for universiteter må aktivt bidra til at det er attraktivt for universitetene å starte opp desentraliserte tilbud. TFFK er opptatt av at det skal bli enklere å ta utdanning der man bor, og dette vil være et spesielt viktig tiltak for å hindre utflytting fra distriktskommuner.

Desentralisert utdanning med særlig fokus på distrikts-campus-modeller, som muliggjøre høyere utdanning i egen bostedskommune og deltakelse i et studiemiljø, er et viktig virkemiddel for å unngå at folk i fruktbar alder flytter fra distrikt til by. I forhold til de demografiske utfordringene vi står ovenfor, særlig med tanke på en aldrende befolkning, vil det i første omgang være et stort behov for helse- og omsorgsarbeidere i kommunene. I sum kan en utvidelse av ordningen med nedskrivelse av studielån og et godt utviklet desentralisert studietilbud, særlig innenfor helse- og omsorgssektoren kunne bidra til bo- og blilyst og potensielt nye tilflyttere.

Studiesentrene representerer en viktig infrastruktur for å tilrettelegge for høyere utdanning i områder uten eget studiested. Tilrettelegging for høyere utdanning innenfor de etablerte studiesentrene gjøres i dag etter et mangfold av modeller. Regionalt forankrede modeller anbefales slik at gode tilbud kan utvikles og styrkes med utgangspunkt i god kjennskap til tilbydere og etterspørrere av kompetanse. Nord-Troms studiesenter er et godt eksempel på hvordan desentraliserte studietilbud kan styrke kompetansesituasjonen og befolkningsutviklingen i en region med mange små bedrifter og kommuner. Om lag 90 % av de som tar utdanning i Nord-Troms fortsetter å bo i regionen.

Troms og Finnmark fylkeskommune mener også at flytting av og opprettelse av statlige arbeidsplasser i distriktskommuner vil være vesentlig som virkemiddel for sysselsetting og flytting i distriktpolitikken. Dette vil sikre kompetansearbeidsplasser og øke attraktivitet og aktivitet i distriktskommuner. TFFK ber om at vurderes at nye statlige arbeidsplasser som utlyses kan være fleksible på arbeidssted, og at man ved hjelp av digitale hjelpemidler i større grad kan legge til rette for at flere kan jobbe i statlige jobber selv om de er bosatt i distriktet. Dette kan for eksempel gjennomføres etter modell fra «Statens hus».

Demografiutvalget foreslår å prøve ut nye, evaluerbare tiltak i distriktpolitikken og skisserer fem konkrete tiltak. Ingen av disse tiltakene er rettet mot kompetanseheving eller næringsliv. Troms og Finnmark fylkeskommune foreslår med bakgrunn i dette, og allerede nevnte innspill som omhandler fylkeskommunen som kompetansepolitisk utviklingsaktør, voksnes læring og næringsutvikling, følgende prøvetiltak:

1. Forsøk med fagopplæring rettet mot spesifikke bransjer etter innmeldte behov fra næringslivet for å dekke gapet mellom den kompetansen næringslivet trenger og den opplæringen kompetansetilbydere tilbyr. Mange næringsaktører i distriktene er forholdsvis små og ressursene til kompetanseheving og bedriftsutvikling er begrenset. Med kompetansehevingstiltak rettet spesifikt mot små og mellomstore bedrifter, tilpasset bedriftens og de ansattes behov for tilrettelegging i form av ressurser, tilstedeværelse, oppfølging og resultatorientering kan man dekke kompetansegap og bidra til næringslivsutvikling. Gevinsten av kompetanseheving er ikke bare bedriftsutvikling som gir positiv effekt for næringslivet, men også personlig utvikling for arbeidstaker, godt arbeidsmiljø, bolyst og et mer attraktivt arbeidsmarked.

2. Forsøk med strukturerte og formaliserte digitale møteplasser mellom nasjonale kompetansemiljø, aktører og nettverk innen kultur og kulturnæringsaktører i distriktene. Kulturnæringsbransjen i Troms og Finnmark er, som i mange andre distriktsregioner, i utvikling og vekst og ansees å ha et ubenyttet næringspotensial. Kulturnæringsbransjen i Norge er forholdsvis liten og viktigheten av nettverk og nærhet til de store nasjonale aktørene er viktig. I nord oppleves distansen til nasjonale kulturaktører, ofte beliggende sentralt på Østlandet, tidvis som et hinder for en optimalisert utvikling. Med et forpliktende digitalt samarbeid kan en minske avstanden mellom periferi og sentrum og hente ut gevinster for alle parter. Et eventuelt forsøk vil måtte konkretiseres med målbare intensjoner og tydelige formål.
3. Forsøk med kunnskapsbank over studenters studieløp. Arbeids- og næringslivet i distriktene har behov for kvalifisert arbeidskraft og har gode erfaringer med å rekruttere unge voksne som har tilknytning til det geografiske stedet man ønsker å rekruttere til. Ungdom fra distriktene reiser til storbyene for å studere, men vender gjerne hjem til distriktene igjen om man tilbys relevant arbeid. En kunnskapsbank hvor studenter frivillig kan registrere sine studieløp, både ferdigstilte og planlagte, vil kunne legge til rette for enklere rekruttering av arbeidskraft både for kommuner, det offentlige og lokalt næringsliv.
4. Forsøk med forbedring av vitnemål fra videregående skole for å kvalifiseres til spesifikk høyere utdanning som etterspørres lokalt/regionalt. Mange har studiekompetanse, men ikke gode nok karakterer til å komme inn på ønsket utdanning. Med tilrettelagt undervisning for å ta opp enkeltfag for å bli tatt opp på fagutdanninger som etterspørres av arbeids- og næringsliv i distriktene, som for eksempel sykepleier- eller lærerutdanning, kan man mobilisere og stimulere unge til å ta utdanninger det er behov for.
5. Forsøk med styrking av fylkeskommunens eksisterende studieverksted (ofte kjent som OPUS- avdelinger) hvor fokus er å tilby voksne ulike måter å fullføre fagbrev eller generell studiekompetanse. Desentralisert stedbunden undervisning har best effekt, men i distriktene er dette dyrt, da man ofte har for få studenter til å kjøre fulle klasser. Det er behov for flere individuelt tilpassede kurs/læringsløp for voksne som av ulike grunner er ute av arbeidslivet. Med styrking av eksisterende studieverksteder vil man kunne tilby stedbunden undervisning i ulike fag til flere folk og slik høyne tilgang på kompetanse og stimulere til videre utdanning.

Med hilsen

Bjørn Inge Mo
Fylkesrådsleder

Dokumentet er elektronisk godkjent og har ingen signatur

